
СУБ'ЄКТИ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ ОРГАНІЧНОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Т.С. НОВАК, кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права
імені академіка В.З. Янчука,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: tomanovak1980@gmail.com

В.О. МЕЛЬНИК, кандидат юридичних наук,
асистент кафедри цивільно-правових дисциплін,
Білоцерківський національний аграрний університет
E-mail: viktorii.melnyk@ukr.net

Анотація. Стаття присвячена визначенню поняття та видів суб'єктів правовідносин у сфері органічного сільськогосподарського виробництва на основі аналізу доктринальних підходів та положень вітчизняного і міжнародного законодавства.

Застосовуючи підхід «від загального до конкретного» досліджено поняття «суб'єкти правовідносин», «суб'єкти аграрних правовідносин», «суб'єкти правовідносин у сфері органічного сільськогосподарського виробництва».

Зроблено висновок, що поняття «виробник сільськогосподарської продукції» є узагальненим та охоплює всіх виробників такої продукції, незалежно від об'єкту виробництва та інших характеристик цього суб'єкту та процесу виробництва.

Сформульовано поняття «виробник органічної продукції (сировини)» – це суб'єкт аграрних правовідносин, що самостійно володіє і розпоряджається відосбленим майном, у майновому комплексі якого основним засобом виробництва є природний об'єкт – земля сільськогосподарського призначення, що використовується ним для виробництва органічної продукції, а також переробки сировини рослинного і тваринного походження, або ж рибогосподарський об'єкт для виробництва та переробки об'єктів аквакультури з метою забезпечення продовольчої безпеки за умови дотримання вимог щодо екологічної безпеки. Визначено базові конститутивні ознаки виробників органічної продукції (сировини): наявність сертифікату відповідності та включення до реєстрів згідно законодавства.

Обґрунтовано, що основними суб'єктами правовідносин у сфері органічного сільськогосподарського виробництва є фізичні та юридичні особи, що здійснюють виробництво та/або обіг продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування

органічної продукції. Допоміжними суб'єктами правовідносин в досліджуваній сфері є органи сертифікації, органи державної влади, наділені повноваженнями у сфері регулювання та контролю за такою діяльністю, а також переробні, заготівельні, збутові, постачальницькі, сервісні та інші аграрні господарюючі суб'єкти, громадськість.

Ключові слова: суб'єкт, правовідносини, органічне сільськогосподарське виробництво, сільськогосподарське підприємство, виробник сільськогосподарської продукції, сільськогосподарська продукція, оператор, орган сертифікації, органічна продукція

Актуальність.

Органічне сільськогосподарське виробництво, будучи перспективним напрямом ведення діяльності у сфері сільського господарства, набирає все більшої популярності в нашій державі. Лише за останній (2020 рік) кількість операторів органічного виробництва в Україні в порівнянні з 2019 роком зросла на 17 % (з 617 до 722), на 33 % збільшилась кількість переробників органічної продукції, на 7 % – кількість виробників, які вже мають маркований органічний продукт в пропозиції для кінцевого споживача (Корогод-Березовська, 2020). Для ефективного органічного бізнесу однією з базових вимог є чітке правове регулювання відповідних відносин. У свою чергу, законодавчі приписи повинні мати в основі наукове обґрунтування, що підкреслює актуальність досліджень теоретичного спрямування у окресленій сфері загалом, та такої базової категорії, як суб'єкти правовідносин у царині органічного сільськогосподарського виробництва, зокрема.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблематика визначення суб'єктного складу аграрних правовідно-

син неодноразово була предметом наукових праць науковців, серед яких: О.В. Гафурова, В.М. Єрмоленко, В.П. Жушман, О.О. Погрібний, А.М. Статівка, В.Ю. Уркевич, В.З. Янчук та ін. Що ж до поняття та переліку суб'єктів правовідносин у сфері органічного сільськогосподарського виробництва, то це питання в правовій доктрині залишається малодослідженим.

Метою статті є визначення поняття та видів суб'єктів правовідносин у сфері органічного сільськогосподарського виробництва на основі аналізу доктринальних підходів та положень вітчизняного і міжнародного законодавства.

Результати.

Розпочнемо з того, що суб'єкти правовідносин у сфері органічного сільськогосподарського виробництва є одним із видів суб'єктів аграрних правовідносин, а ті, у свою чергу, входять до узагальнюючої категорії – суб'єкти правовідносин.

Теорія права сформувала загально-визнаний підхід, за яким суб'єктами правовідносин визнаються правоздатні особи суспільного життя, які є носіями юридичних прав і обов'язків; індивідуальні чи колективні суб'єкти права, які використовують свою правосуб'єк-

тність у конкретних правовідносинах, виступаючи реалізаторами суб'єктивних юридичних прав і обов'язків, повноважень і юридичної відповідальності (Скакун, 2001: 354).

Застосовуючи це загальне визначення на суб'єктів правовідносин тієї чи іншої галузі права, воно доповнюється рисами, що відображають галузеву специфіку. У нашому разі – аграрно-правову.

Суб'єктами аграрних правовідносин визнаються фізичні й юридичні особи, наділені правами та обов'язками у сфері виробництва, переробки й реалізації сільськогосподарської продукції, а також у їхньому виробничо-технічному й соціальному забезпеченні. Склад суб'єктів аграрних правовідносин не є статичним, він змінюється внаслідок зміни самих регульованих аграрним правом суспільних відносин. Окрім того, існують специфічні суб'єкти, які притаманні аграрним правовідносинам, як самостійній галузі права. Наприклад, В.Ю. Уркевич серед таких виділяє осіб, які ведуть особисті селянські господарства, сільськогосподарські кооперативи, структурні підрозділи сільськогосподарських підприємств (Уркевич, 2007: 23).

Ключовим суб'єктом в аграрних правовідносинах є сільськогосподарське підприємство, що визначається як: «юридична особа, основним видом діяльності якої є вирощування та переробка власно виробленої сільськогосподарської продукції» (Велика українська юридична енциклопедія, 2019: 586). Воно може існувати у різних формах – сільськогосподарське товариство, кооператив, державні та комунальні сільськогосподарські підприємства та інші суб'єкти господарювання, засновані на приватній власності. При цьому слід зазначити також

про важливу роль у розвитку вітчизняного сільськогосподарського виробництва спільних підприємств із залученням іноземного капіталу.

Класифікація суб'єктів-виробників сільськогосподарської продукції може здійснюватися також за видами об'єкту виробництва: продуктів харчування, сировини, рослинного і тваринного продовольства, рибного господарства, бджільництва тощо. Так, Л.О. Святченко наголосила на особливому статусі суб'єктів правовідносин у сфері рибного господарства (Святченко, 2014: 49). Суб'єкти бджільництва визначені у ст. ст. 4, 5 Закону України «Про бджільництво». Спілки, асоціації та інші об'єднання, діяльність яких пов'язана з питаннями бджільництва, згідно ч. 2 ст. 4 Закону України «Про бджільництво», також відносяться до суб'єктів бджільництва.

Специфічним є також визначення сільськогосподарського товаровиробника. Доктринально це поняття визначають як «фізичну або юридичну особу, яка займається виробництвом товарної сільськогосподарської продукції, переробкою власновиробленої сільськогосподарської продукції та її реалізацією» (Велика українська юридична енциклопедія, 2019: 596). Натомість визначення сільськогосподарського товаровиробника, надане у п. 14.1.235 Податкового Кодексу України, обмежене за організаційно-правовою формою юридичними особами та в ньому додатково зазначається про рибогосподарську діяльність.

Враховуючи часті зміни у вітчизняному законодавстві, характеристики сільськогосподарської діяльності та суб'єктів аграрних правовідносин, можна вважати класичним визначення, надане у Словнику з аграрного права, що: «виробник сільськогосподарської

продукції– юридична особа будь-якої організаційно-правової форми господарювання та її відокремлені підрозділи; фізична особа (фізична особа-підприємець або домогосподарство), яка займається сільськогосподарською діяльністю, передбаченою Класифікатором видів економічної діяльності, має у володінні, користуванні або розпорядженні землі сільськогосподарського призначення чи сільськогосподарську худобу і птицю» (Словник з аграрного права, 2010: 47).

Поняттям «суб'єкти аграрних правовідносин» охоплюються і ті суб'єкти, які не займаються безпосередньо сільськогосподарським виробництвом, проте предмет їх діяльності пов'язаний з ним. Йдеться про різноманітні сервісні аграрні господарюючі суб'єкти, без яких ефективна агровиробнича діяльність неможлива, – переробні, заготівельні, збутові, постачальницькі, сервісні та інші підприємства, а також спілки селян («Правове регулювання екологічних, аграрних ...», 2012: 106).

Враховуючи вищевикладене, можна прийти до висновку, що поняття «виробник сільськогосподарської продукції» є узагальненим та охоплює всіх виробників такої продукції, незалежно від об'єкту виробництва та інших характеристик цього суб'єкту та процесу виробництва.

З огляду на те, що об'єктом правовідносин щодо виробництва органічної продукції (сировини) є також харчовий продукт, слід звернути увагу також на поняття «виробник харчових продуктів», що засновується на розумінні змісту функції суб'єкта аграрного права та не залежить від його організаційно-правової форми. Суб'єкти, що здійснюють в Україні діяльність з виробництва та/або обігу харчових продуктів визначаються у Законі України

«Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» від 23.12.1997 р. № 771/97-ВР як оператори ринку харчових продуктів. З аналізу визначення цього поняття у ст. 1 вказаного закону, можна зробити висновок, що поняття «виробник харчових продуктів» співвідноситься з більш загальним поняттям «оператор ринку харчових продуктів» як стадії щодо обігу та реалізації у складі загального процесу виробництва органічної продукції (сировини).

Згідно доречного зауваження М.Ю. Крупки: «суб'єктами аграрних правовідносин є фізичні та юридичні особи, наділені цивільною правоздатністю і дієздатністю у сфері виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції, сервісного, фінансового, соціального та іншого забезпечення аграрних товаровиробників» (Крупка, 2006: 27).

Враховуючи вищевикладене, підтримуємо наступне визначення суб'єктів аграрних правовідносин – це «фізичні та юридичні особи, наділені правами та обов'язками у сфері виробництва с/г продукції, її переробки та реалізації: а) виробники с/г продукції, які володіють аграрною правосуб'єктністю (юридичні особи: фермерські господарства, с/г кооперативи, аграрні господарські товариства, приватні (приватно-орендні), державні та комунальні с/г підприємства, їх об'єднання); фізичні особи: приватні підприємці, члени та наймані працівники с/г підприємств, селяни; особисті селянські господарства; б) підприємства агросервісу (постачальницькі, збутові, переробні, сервісні та ін.); в) органи державної влади та органи місцевого самоврядування, Аграрна біржа, Аграрний фонд, банківські установи та ін.» (Словник з аграрного права, 2010: 147).

З метою отримання статусу виробника органічної продукції (сировини) відповідний суб'єкт господарювання повинен пройти процедуру сертифікації, тобто перевірку відповідності стандартам органічного виробництва. Порядок сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21.10.2020 р. № 1032.

У той же час для забезпечення ефективного розвитку ринку органічної продукції в умовах ринкової економіки кожен із суб'єктів цього ринку повинен володіти певним обов'язковим набором атрибутів – знаннями, кваліфікацією, а також повинен бути стимул для здійснення виробництва органічної продукції (сировини). Додатково слід згадати про ст. 4 Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» щодо необхідності забезпечення безпечності та якості харчових продуктів з метою захисту життя і здоров'я населення від шкідливих факторів, які можуть бути присутніми у харчових продуктах. Т.О. Чайка доречно підкреслила, що: «... якщо обов'язковий набір атрибутів суб'єктів ринку органічної продукції не укомплектований або не повністю укомплектований, потрібно знати причини цього явища і мати можливість їх усунення. Крім того, у процесі взаємодії основних учасників ринку органічної продукції обов'язково виникають будь-які взаємні претензії, проблеми, незадоволені очікування, які можна і потрібно вчасно вирішувати» (Чайка, 2011: 237).

Вцілому, підсумовуючи вищевикладене та враховуючи особливості виробництва органічної продукції (сировини), можна надати наступне визначення: суб'єкти правовідносин щодо

виробництва органічної продукції (сировини) – це виробники органічної продукції (сировини), які володіють відособленим майном, наділені спеціальною правоздатністю і дієздатністю (правосуб'єктністю), здійснюють господарську діяльність з використанням землі як основного засобу виробництва для забезпечення населення України та інших держав необхідними продуктами харчування, сировиною і продовольством рослинного і тваринного походження, аквакультурою та продуктами бджільництва.

В умовах розвитку ринкової економіки ці суб'єкти можуть бути засновані на будь-якій формі власності і самостійно вибирати організаційно-правову форму згідно Господарського Кодексу України та Цивільного Кодексу України тощо.

Виходячи з положень Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» від 10.07.2018 р. № 2496-VIII виробник органічної продукції (сировини) входить до ширшого поняття – «оператор». За ст. 1 вказаного Закону це юридична особа чи фізична особа - підприємець, яка займається виробництвом та/або обігом продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції. Відмітимо, що на міжнародному рівні: у Постанові Ради (ЄС) № 834/2007 від 28.06.2007 р. стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів, та скасування Постанови (ЄЕС) № 2092/91 поняття «оператор» є вужчим, оскільки включає фізичних або юридичних осіб, відповідальних за забезпечення виконання вимог цієї Постанови в процесі виробництва органічної продукції, яким вони керують.

Стосовно конститутивних ознак виробників органічної продукції (сировини), то однією з них є включення Державного реєстру операторів, що здійснюють виробництво продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції (Реєстру операторів), що визначається у ст. 1 Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції». Порядок ведення Реєстру операторів затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 12.02.2020 р. № 87.

Слід зазначити також, що потужності з виробництва та/або обігу харчових продуктів, на які не вимагається отримання експлуатаційного дозволу, згідно ч. 1 ст. 25 Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» підлягають державній реєстрації. Порядок проведення державної реєстрації потужностей, ведення державного реєстру потужностей операторів ринку та надання інформації з нього заінтересованим суб'єктам затверджено наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 10.02.2016 р. № 39.

Додатково вищезазначені суб'єкти підлягають реєстрації у центральному органі виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері карантину рослин, у випадках, якщо вони: виробляють насіннєвий та садивний матеріал; здійснюють зберігання та переробку зерна та інше (ст. 27 Закону України «Про карантин рослин» від 30.06.1993 р. № 3348-ХІІ). В цілому, вищезазначені правовідносини щодо реєстрації виробника органічної продукції є зовнішніми аграрними правовідносинами, що здійснюються за участю виробників

цієї продукції та державних органів в особі їх представників.

До кола суб'єктів правовідносин у сфері органічного сільськогосподарського виробництва входять також публічні особи, серед яких слід виокремити органи сертифікації, які є ключовими публічними органами у правовідносинах щодо сертифікації виробництва органічної продукції (сировини).

Орган сертифікації, згідно ст. 1 Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» може бути підприємство, установа, організація чи їхній відокремлений підрозділ, що має право на проведення сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції і внесений до Державного реєстру органів сертифікації у сфері органічного виробництва та обігу органічної продукції. Порядок ведення цього реєстру затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 12.02.2020 р. № 87.

Вважаємо, що відхід від монополії держави у сфері визначення органу сертифікації та встановлення на рівні закону вимог до таких суб'єктів та визначення їх функцій (ст. 28 Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції») є виключно позитивним кроком, що відповідає міжнародним стандартам ведення діяльності у сфері органічного сільськогосподарського виробництва.

Вірним є й встановлення однією з умов отримання статусу органу сертифікації наявність у суб'єкта акредитації у сфері органічного виробництва та/або обігу продукції за однією або кількома з його галузей згідно Закону України «Про акредитацію органів з оцін-

ки відповідності» від 17.05.2001 р. № 2407-III.

До суб'єктів правовідносин щодо виробництва органічної продукції (сировини) може бути віднесена також громадськість, яка має право брати участь у прийнятті рішень, які можуть вплинути на стан навколишнього середовища, а також право на доступ до екологічної інформації («Конвенція про доступ до інформації...», 2010). Це впливає із сутності та ролі органічного методу виробництва, визначених Постановою Ради (ЄС) № 834/2007: «Органічне виробництво – це цілісна система господарювання та виробництва харчових продуктів, яка поєднує в собі найкращі практики з огляду на збереження довкілля, рівень біологічного розмаїття, збереження природних ресурсів, застосування високих стандартів належного утримання (добробуту) тварин та метод виробництва, який відповідає певним вимогам до продуктів, виготовлених з використанням речовин та процесів природного походження». Як підкреслює О.В. Гафурова, здійснення органічного сільськогосподарського виробництва спрямоване не тільки на виробництво продуктів харчування в умовах, максимально наближених до природних, а й на гуманне ставлення до тварин, ощадливе використання природних ресурсів, захист навколишнього середовища (Гафурова, 2020: 29). Тобто органічне виробництво, з одного боку, забезпечує потреби специфічного ринку органічної продукції, а з іншого – сприяє захисту довкілля, належному утриманню тварин, розвитку сільської місцевості.

Громадськість бере участь у здійсненні громадського екологічного контролю через діяльність, зокрема, громадських інспекторів з охорони довкілля, відповідно до положень За-

кону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 р. № 1264-ХІІ та Положення про громадських інспекторів з охорони довкілля, затверджене Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 27.02.2002 р. № 88.

Висновки і перспективи.

Підсумовуючи викладене, можна стверджувати, що основними суб'єктами правовідносин у сфері органічного сільськогосподарського виробництва є фізичні та юридичні особи, що здійснюють виробництво та/або обіг продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції. Допоміжними суб'єктами правовідносин в досліджуваній сфері є органи державної влади, наділені повноваженнями у сфері регулювання та контролю за такою діяльністю, а також переробні, заготівельні, збутові, постачальницькі, сервісні та інші аграрні господарюючі суб'єкти, громадськість.

Виробник органічної продукції (сировини) може бути визначений наступним чином: це суб'єкт аграрних правовідносин, що самостійно володіє і розпоряджається відособленим майном, у майновому комплексі якого основним засобом виробництва є природний об'єкт – земля сільськогосподарського призначення, що використовується ним для виробництва органічної продукції, а також переробки сировини рослинного і тваринного походження, або ж рибогосподарський об'єкт для виробництва та переробки об'єктів аквакультури з метою забезпечення продовольчої безпеки за умови дотримання вимог щодо екологічної безпеки, отримав сертифікат відповідності та включений до реєстрів згідно законодавства.

Список використаних джерел

1. Корогод-Березовська О. За рік кількість операторів органічного виробництва в Україні зросла майже на 20 %. URL: <https://agropolit.com> (дата звернення: 27.05.2021 р.).
2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків: Консум, 2001. 656 с.
3. Ур-ке-вич В.Ю. Аграрні правовідносини в Україні: ди-с. ... докт.юр.д.наук, 12.00.06. Харків, 2007. 411 с.
4. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Харків: Право, 2019. Т. 16: Земельне та аграрне право. Редкол.: М.В. Шульга (голова), В.В. Носік, П.Ф. Кулинич та ін.; 2019. 696 с.
5. Святченко Л.О. Суб'єкти правовідносин у сфері рибного господарства. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Право. 2014. Вип. 197(3). С. 48–54.
6. Словник з аграрного права. Уклад.: В.П. Жушман, О.О. Погрібний, В.Ю. Уркевич / За ред. В.П. Жушмана. Харків: Нац. юрид. акад. України. 2010. 160 с.
7. Правове регулювання екологічних, аграрних та земельних відносин в Україні: сучасний стан і напрями вдосконалення: монографія / За ред. А.П. Гетьмана та В.Ю. Уркевича. Харків: Право. 2012. 448 с.
8. Крупка Ю.М. Аграрне право України: навч. посіб. Київ: Універси-тет «Україна», 2006. 160 с.
9. Чайка Т.О. Передумови розвитку ринку органічної продукції в Україні. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2011. № 4. Т.1. С. 233–240.
10. Конвенція про доступ до інформації і участь громадськості у прийнятті рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього природного середовища від 25.06.1998 р.: ратиф. Законом України від 06.07.1999 р. № 832-XIV. Офіційний вісник України. 2010. № 33. Ст. 1191.
11. Гафурова О.В. Законодавство про орга-

нічну аквакультуру: деякі проблеми реалізації. Право. Людина. Довкілля. 2020. № 11(1). С. 27–35.

References

1. Korohod-Berezovska, O. Za rik kilkist operatoriv orhanichnoho vyrobnytstva v Ukraini zroslo maizhe na 20 % [During the year, the number of operators of organic production in Ukraine increased by almost 20 %]. Available at: <https://agropolit.com> (in Ukrainian).
2. Skakun, O. F. (2001). Teoriia derzhavy i prava [Theory of state and law]. Kharkiv: Konsum, 656 (in Ukrainian).
3. Urkevych, V.Yu. (2007). Ahrarni pravovidnosyny v Ukraini [Agrarian legal relations in Ukraine]. Kharkiv, 411 (in Ukrainian).
4. Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia [Large Ukrainian legal encyclopedia] (2019): u 20 t. Kharkiv: Pravo. T. 16: Zemelne ta ahrarne pravo. Redkol.: M.V. Shulha (holova), V.V. Nosik, P.F. Kulnych ta in., 696 (in Ukrainian).
5. Sviatchenko, L.O. (2014). Subiekty pravovidnosyn u sferi rybnoho hospodarstva. Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Serii: Pravo [Subjects of legal relations in the field of fisheries. Scientific Bulletin of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Series: Law], 197(3): 48–54 (in Ukrainian).
6. Slovyk z ahrarnoho prava [Dictionary of agrarian law] (2010). Uklad.: V.P. Zhushman, O.O. Pohribnyi, V.Yu. Urkevych / Za red. V.P. Zhushmana. Kharkiv: Nats. yuryd. akad. Ukrainy, 160 (in Ukrainian).
7. Pravove rehulivannia ekolohichnykh, ahrarnykh ta zemelnykh vidnosyn v Ukraini: suchasnyi stan i napriamy vdoskonallennia [Legal regulation of environmental, agricultural and land relations in Ukraine: current status and areas for improvement] (2012).

- Za red. A.P. Hetmana ta V.Yu. Urkevycha. Kharkiv: Pravo, 448 (in Ukrainian).
8. Krupka, Yu.M. (2006). *Ahrarne pravo Ukrainy [Agrarian law of Ukraine]*. Kyiv: Universytet «Ukraina», 160 (in Ukrainian).
 9. Chaika, T.O. (2011). *Peredumovy rozvytku rynku orhanichnoi produktsii v Ukraini. Marketing i menedzhment innovatsii [Prerequisites for the development of the organic products market in Ukraine. Marketing and innovation management]*, 4(1): 233–240 (in Ukrainian).
 10. *Konventsiiia pro dostup do informatsii i uchast hromadskosti u pryiniatti rishen ta dostup do pravosuddia z pytan, shcho stosuutsia navkolyshnoho pryrodnoho sere-dovyschcha vid 25.06.1998 [Convention on Access to Information and Public Participation in Decision-Making and Access to Justice in Environmental Matters] (1998): ratyf. Zakonom Ukrainy vid 06.07.1999 № 832-XIV. Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. 2010. № 33. St. 1191 (in Ukrainian).*
 11. Hafurova, O.V. (2020). *Zakonodavstvo pro orhanichnu akvakulturu: deiaki problemy realizatsii. Pravo. Liudyna. Dovkilia [Legislation on organic aquaculture: some implementation problems. Law. Human. Environment]*, 11(1): 27–35 (in Ukrainian).
-

T.S. Novak & V.O. Melnyk (2021). SUBJECTS OF LEGAL RELATIONS IN THE FIELD OF ORGANIC AGRICULTURAL PRODUCTION: GENERAL CHARACTERISTICS. *Law. Human. Environment*, 12(2): 65-73. <https://doi.org/10.31548/law2021.02.008>.

Summary. *The article is devoted to the definition of the concept and types of subjects of legal relations in the field of organic agricultural production based on the analysis of doctrinal approaches and provisions of domestic and international law.*

Applying the approach «from general to specific» the concepts of «subjects of legal relations», «subjects of agrarian legal relations», «subjects of legal relations in the field of organic agricultural production» are investigated.

It is concluded that the concept of «agricultural producer» is generalized and covers all producers of such products, regard less of the object of production and other characteristics of this entity and the production process.

Formulated is the concept of «producer of organic products (raw materials)» – a subject of agrarian legal relations, which independently owns and disposes of separate property, in the property complex of which the main means of production is a natural object – agricultural land used by it for organic production, as well as processing of raw materials of plant and animal origin, or a fishery facility for the production and processing of aquaculture facilities in order to ensure food security, subject to compliance with environmental safety requirements. The basic constitutive features of producers of organic products (raw materials) are determined: the presence of a certificate of conformity and inclusion in the registers according to the legislation.

It is substantiated that the main subjects of legal relations in the field of organic agricultural production are individuals and legal entities engaged in the production and/or circulation of products in accordance with the requirements of legislation in the field of organic production, circulation and labeling of organic products. Auxiliary subjects of legal relations in the research area are certification bodies, public authorities with powers in the field of regulation and control over such activities, as well as processing, procurement, marketing, supply, service and other agricultural entities, the public.

Keywords: *subject, legal relations, organic agricultural production, agricultural enterprise, producer of agricultural products, agricultural products, operator, certification body, organic products*